

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.2.091(477) «1940-1960»

С.А. Васильєва,
аспірантка Київського університету
імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК ЯСЕЛ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД 1940—1960 рр.

У статті висвітлено процес розвитку в Україні одного із типів дитячих закладів — ясел у період 1940—1960 рр.

Ключові слова: розвиток, тип, типологія, дитячий заклад.

Одним із шляхів реформування дошкільної освіти в Україні є створення мережі дошкільних навчальних закладів нового покоління. Ясла є одним із типів дошкільних навчальних закладів в Україні, де забезпечується догляд за дітьми, розвиток і виховання. Враховуючи сучасні вимоги до функціонування дошкільної освіти в Україні, стверджуємо, що дослідження процесу розвитку в Україні 1940—1960 рр. ясел як одного із типів дитячих закладів є цінним для сучасного відтворення мережі дошкільних навчальних установ різних типів та форм власності, які забезпечують потреби громадян країни.

Питанню висвітлення розвитку ясел як одного із типів дитячих закладів в Україні у період 1940—1960 рр. приділяли увагу такі дослідники: Л. Артемова, Т. Бродська, М. Бурова, О. Дудко, Р. Жуковська, С. Каган, Н. Маковська, Т. Поніманська, П. Радченко, О. Резунова, Ю. Соболева, Г. Черніловська Є. Фльоріна, М. Шабаяєва та ін.

Маємо за мету висвітлити процес розвитку ясел — одного із типів дитячих закладів в Україні у період з 1940 до 1960 р. та визначити умови, які сприяли утворенню різних типів ясел у визначений період.

Сучасна система дошкільної освіти реалізується через дошкільні навчальні заклади (ДНЗ) різних типів і форм власності, зокрема через ясла та ясла-садки, які забезпечують реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту. Ясла — дошкільний навчальний заклад для дітей віком від двох місяців до трьох років, де забезпечується догляд за ними, а також їх розвиток і виховання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти [2, 40].

В історії філософської думки вирізняють три основних тлумачення розвитку: як збільшення та зменшення; як перехід можливості в дійсність, речі в собі в річ і в себе, як розуміння руху взагалі; як виникнення нового. З метою з'ясування розвитку сучасного типу ДНЗ маємо звернутись до історії становлення дитячих закладів в Україні, зокрема ясел періоду 1940—1960 рр.

Періодичні видання, які мали можливість виходити під час Великої Вітчизняної війни в Україні та у повоєнні роки, висвітлювали стан розвитку установи для дітей раннього віку (ясел), яка перебувала під юрисдикцією Міністерства охорони здоров'я Української РСР. У 1938 р. виходить стаття «Сталінське піклування про матір і дитину» заступника народного комісара охорони здоров'я СРСР, професора Н. Пропкер-Гращенко, в якій повідомляється: «...широка сітка розкинулась по наших містах і робітничих селищах, по сільських районних центрах, радгоспах і колгоспах. На кінець минулого року число місць в постійних яслах досягло 770 100, а в сезонних яслах, які розгортаються в радгоспах і колгоспах на час літньої збиральної кампанії, — 4 000 000» [6, 5]. У публікації повідомляється про плани на майбутнє: «...у цьому році будуть збудовані та здані в експлуатацію пологові будинки з 1663 ліжками і 15 629 ясельними ліжками. Крім того, промислові наркомати повинні збудувати до кінця року 52 654 постійних ясельних місця» [6, 6].

Т. Бродська у статті «Про виховну роботу в яслах і дитячих будинках» повідомляє: «...серйозним завданням ясел є також повне забезпечення дитини умовами для її правильного виховання і нормального розвитку» [1, 71]. Вона також зазначає, що Український науково-дослідний інститут Охматдиту приступив до реалізації поставлених перед ним завдань. В інституті організовано відділ виховання дітей раннього віку (01.02.1939 р., Харків), який має своїм основним завданням (на найближчий період) здійснювати оперативно-методичне керівництво практичною роботою з дітьми в яслах і дитячих будинках. Керівництво відділу виховання виражається в таких формах: розробка конкретних питань виховної роботи з дітьми в формі методичних вказівок, положень, інструкцій для вихователів дитячих закладів, максимальна конкретизація завдань, змісту і форм роботи по всіх її розділах, а також деталізація їх відповідно до різних вікових груп [1, 72]. Т. Бродська наголошує на поглибленій проробці основних питань виховної роботи з практичними працівниками ясел та дитячих будинків, з інструкторами-педагогами, лікарями, вихователями, на організації базового закладу — ясел для безпосереднього показу зразків роботи з дітьми, на підготовці та підвищенні кваліфікації кадрів — методистів, вихователів, лекторів за курсом «Виховна робота з дітьми раннього віку» для дворічних шкіл сестер-виховательок, на збиранні та рекомендації відділом виховання на допомогу практичним робітникам спеціальної літератури, організації групових консультацій зі спеціальних питань при дошкільному методкабінеті при відділі фізіології і дієтики дитини інституту.

Ю. Соболева звертає увагу на те, що розвиток мови у дітей є одним з найважливіших розділів виховної роботи ясел і будинків немовляти: «Цьому розділові треба відвести значне місце в роботі дитячих закладів ясельного типу. До переходу в дитячий садок або дитячий будинок дитина повинна говорити добре, чітко, ясно» [8, 73]. Авторка вказує на завдання перед кожною сестрою-вихователькою, які мають збагачувати словник дитини і навчити її користуватись словами відповідно до їх значення, виховувати у дітей навичку вільної невимушеної мови, розвивати у дітей культурну мову, «...сестра-вихователька повинна враховувати особливості кожної дитини, індивідуалізувати свої прийоми у виправленні та удосконалюванні дитячої мови» [8, 70].

Г. Черніловська (відділ виховання Українського науково-дослідного інституту Охматдиту ім. Н.К. Крупської) виокремлює основні завдання, які постають перед вихователями при проведенні ігор-занять з дітьми (до 1 року), а також при організації самостійної діяльності дітей: створення позитивного емоційного настрою дітей, розвиток рухів і загальної активності, розвиток мовної активності, «...створення основи всієї пізнавальної діяльності дитини» [9, 72].

У публікації «До питання про використання ручних ляльок в яслах» з досвіду роботи базових ясел Київського інституту Охматдиту Н. Кучерська та С. Кроль зупиняються на віці дітей ясельних груп: молодша ясельна група — 1–2 роки; середня ясельна група — 2–3 роки; старша ясельна група — 3–4 роки [4, 93–98].

О. Резунова — головний педіатр Київського міського оздоровчого відділу (1957), характеризує досягнення охорони здоров'я дітей по м. Києву за 40 років радянської влади, зазначає, що на 1940 р. у м. Києві охорона материнства і дитинства здійснювалась цілим комплексом дитячих закладів, керованих міським відділом охорони здоров'я. До мережі дитячих лікувально-профілактичних закладів на 01.01.1941 р. входили дитячі ясла — 116 на 6853 місця, будинки дитини — 5 на 820 місць; дитячі ясла обслуговувались 112 лікарями-педіатрами. О. Резунова зазначає, що на кінець 1944 р. в м. Києві працювало 4 будинки дитини на 520 місць, відновлювалась робота в дитячих яслах.

С. Каган у роботі «Основные итоги здравоохранения в УРСР за 1944 год» вказує, що для відновлення медико-санітарної мережі велику роль відіграє комунальна база та вся її матеріальна основа. Досвід 1944 р. вказує на те, що Наркомун здоров'я УРСР, його органам на місцях необхідно добиватись повного повернення медико-санітарних будівель, господарств та введення планових капіталовкладень з метою повного відновлення загубленого лікарняного та позалікарняного фондів.

Збірка законодавчих актів (1941–1943), видана М. Завгороднім та А. Волковинським (1944), у підрозділі «Про влаштування дітей, що залишились без батьків» розділу VI «Охорона прав дітей та багатодітних матерів» вказує на пункт 4 постанови Ради Народних Комісарів СРСР від 23.01.1942 р. (З.П. РНК СРСР 1942 № 2, ст. 26) про те, що діти віком до 3 років включно, які потрапляють у приймальники-розподільники, повинні негайно направлятись через місцеві органи охорони здоров'я в дитячі установи або на патронування.

Конституція (Основний Закон) УРСР (1944) у розділі VIII «Основні права і обов'язки громадян» наголошує на тому, що жінці в УРСР надаються рівні права з чоловіком в усіх галузях господарського, державного, культурного і громадсько-політичного життя. Здійснення цих прав забезпечується наданням жінці рівного з чоловіком права на працю, оплату праці, відпочинок, соціальне страхування і освіту, державною охороною інтересів матері і дитини, наданням жінці при вагітності відпусток із збереженням утримання, широкою мережею пологових будинків, дитячих ясел і садків.

Заслужений лікар УРСР, начальник Управління лікувально-профілактичної допомоги дітям НКОЗУ П. Радченко у статті «Закон від 8 липня 1944 р. — найважливіша програма дій по охороні материнства та дитинства» повідомляє, що велике значення має реалізація Указу від 08.07.1944 р. для розвитку ясельної

справи: «Поруч із значним розширенням дитячих ясел в УРСР за період, що минув з дня видання Указу, зросла питома вага місць для цілодобового обслуговування дітей. У багатьох яслах серйозно підійшли до організації диференційованого обслуговування дітей: ослаблених, Пірке-позитивних, дизентерійних хроніків, рахітиків тощо» [7, 5], — і наголошує на підвищенні якості обслуговування дітей в яслах, яке відбилось на поліпшенні виховної роботи, визнає допомогу методичних кабінетів, які були організовані при багатьох обласних відділах охорони здоров'я, введення до штату деяких ясел інструкторів-методистів, організацію у великих містах базових ясел.

Постанова РНК УРСР від 05.10.1945 р. «Про хід виконання плану заходів по розширенню сітки дитячих закладів і поліпшенню медичного та побутового обслуговування жінок та дітей» на постанову РНК СРСР від 10.11.1944 р. № 1571 «Про заходи щодо поширення сітки дитячих установ та поліпшення медичного і побутового обслуговування жінок і дітей» вказує на план виконання щодо ясельних ліжок у містах на 20,2 % і на селі на 21,7 % за I півріччя 1945 р. За неповними даними (незвільнені приміщення), на 1 липня 1945 р. всього по УРСР було 153 дитячих ясел, 55 дитячих будинків, 176 дитячих садків, 6 будинків дитини. Рада Народних Комісарів УРСР постановила довести кількість місць з цілодобовим обслуговуванням дітей (включаючи і вихідні дні) в яслах системи Наркому здоров'я в містах і промислових центрах до 1 листопада 1945 р. до 25 %, а до січня 1946 р. — до 40 % загальної кількості місць в яслах; довести кількість місць з цілодобовим обслуговуванням дітей (включаючи і вихідні дні) в яслах системи Наркому здоров'я в сільських місцевостях до 1 листопада 1945 р. до 10 %, а до 1 січня 1946 р. — до 15 % загальної кількості місць в яслах. Для виконання плану розгортання ясел «потрібно домогтись негайного звільнення всіх приміщень, зайнятих не за призначенням.

М. Семашко у роботі «Об изучении санитарных последствий войны» зазначає, що особливо важку розруху на Україні фашисти спричинили закладам охорони материнства і дитинства. Відновлення мережі закладів викликало великі труднощі. Щодо постійних ясел, то на 01.01.1941 р. їх було 2844, а на 01.01.1945 р. стало 1477.

Н. Маковська проводила дослідження діяльності КППС щодо відновлення системи охорони здоров'я звільнених районів УРСР в роки Великої Вітчизняної війни (1943–1945) (1985). Авторка зазначає про великі збитки у системі охорони здоров'я УРСР від фашистських загарбників, про зруйнування дитячих ясел. Всього збитки, завдані закладам охорони здоров'я УРСР, становили близько 3 млрд крб (у цінах 1941 р.). 21.08.1943 р. ЦК ВКП(б) та РНК СРСР видали постанову «Про невідкладні заходи по відбудові господарства в районах, визволених від німецької окупації», яка стала програмою першочергових завдань щодо відбудови промисловості, транспорту, сільського господарства, житлових і громадських споруд, культурно-побутових та медичних закладів. Значною допомогою у відбудові системи охорони материнства та дитинства в УРСР було видання 08.07.1944 р. Указу Верховної Ради СРСР «Про збільшення державної допомоги вагітним жінкам, багатодітним та самотнім матерям, посилення охорони материнства і дитинства, про встановлення почесного звання “Мати-героїня”, заснування ордена “Материнська слава” і медалі “Медаль материнства”».

Розглядаючи заходи щодо відновлення протитуберкульозних закладів в Україні у 1943–1945 рр., Н. Маковська констатує той факт, що на кінець 1944 р. в УРСР було 906 місць у санаторних групах для туберкульозних хворих в яслах.

Хроніка тих часів вказує на проведення у період з жовтня до грудня 1945 р. по усіх областях України обласних нарад працівників дитячих і родопомічних закладів, на яких обговорювались питання вищевказаних постанов уряду УРСР. Стаття «Промова товариша Сталіна запалює на нові трудові подвиги» розповідає нам про п'ятирічний план, який передбачав інтенсивне збільшення кількості ясельних ліжок в УРСР, особливо постійних ліжок на селі. У ній вказано, що дитячі ясла повинні мати правильну дислокацію і достатню площу на кожну дитину — не менше 2,5 кв. м, у цілодобових яслах — 3,2 кв. м на одну дитину; при кожних яслах необхідно організувати ізолятор.

Міністерством охорони здоров'я УРСР 16–18 квітня 1946 р. в Києві було проведено Республіканську нараду завсекторів лікарської профілактичної допомоги дітям обласних відділів охорони здоров'я, присвячену підсумкам роботи 1945 р. і черговим завданням на 1946 р.

Начальник Управління лікарської профілактичної допомоги дітям МОЗ УРСР П. Радченко наголошує на особливій увазі до обслуговування сезонних колгоспних ясел, на зразковому обслуговуванні матері-колгоспниці та молодшого дитинства (ясла, будинки дитини), не знижуючи якості обслуговування дітей старшого віку.

У пункті 2 постанови РНК УРСР від 08.03.1946 р. № 349 «Про організацію в колгоспах і при сільських радах ясел і дитячих майданчиків у 1946 році» вказано: «встановити, що колгоспні дошкільні майданчики і колгоспні ясла утримуються самими колгоспами, а дитячі майданчики при сільських радах західних областей УРСР одержують дотацію з місцевих бюджетів» [10]. А у пункті 7 цієї постанови йдеться про забезпечення медичного обслуговування дітей і санітарний догляд за дитячими яслами і дитячими майданчиками.

З досвіду роботи Київської області (хроніка) на час збирання врожаю у Черкаському сільському районі відкрито 53 сезонних колгоспних дитячих ясел на 3608 дітей. Ясла обслуговують у середньому від 45 до 50 дітей. У них діти розподілені по групах за віком, а групу немовлят обслуговують двоє працівників.

У публікації «Охорона материнства і дитинства в УРСР (історичні підсумки до XXX роковин Жовтня)» міністра охорони здоров'я УРСР Л. Медведя повідомляється про розвиток мережі установ материнства та дитинства з 1917 до 1947 р. Заступник міністра охорони здоров'я УРСР, заслужений лікар УРСР М. Бурова у роботі «П'ять роковин Указу Президії Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944 р.» подає відомості про збільшення кількості дошкільних і пологових установ в УРСР за 1944–1949 рр.

Хроніка 1949 р. свідчить про наміри медичних фахівців стосовно об'єднання дитячих закладів. У звіті роботи Київського педіатричного товариства дитячих лікарів зазначено про проведення трьох об'єднаних засідань правління товариства разом з Радою лікарської профілактичної допомоги дітям, на яких обговорювалось питання про об'єднання дитячих закладів.

Публікація «Вплив ясел на виховання дітей у сім'ї» С. Ноткіна і Б. Самотницької (Харківський науково-дослідний інститут охорони материнства і дитинства) розкриває нам зміст роботи з батьками дітей ясельних груп, а саме: питання гігієни, режиму і виховання дитини в сім'ї, організація чергування матерів в яслах, організація виставок, групові та індивідуальні бесіди як форми роботи вихователя з батьками. Автори розповідають про проведення вихователями ясельного патронажу з питань санітарно-гігієнічного й епідеміологічного порядку та виховання дітей у сім'ї, використовують термін «наступність педагогічного впливу».

У праці «Сталінське піклування про жінку-матір та про дітей» (до 6-ї річниці Указу Президії Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944 р.) зазначено, що «дитячими сезонними яслами в колгоспах і радгоспах влітку 1950 р. охоплено 850 тис. дітей, дитячими дошкільними майданчиками — 475 475 тис. дітей колгоспників; в бюджетних дитячих яслах розгорнуто 64 677 нових місць».

Наказ № 373/209/191 від 06.04.1950 р. «Про організацію в 1950 році сезонних ясел і дошкільних майданчиків у колгоспах Української РСР» по Міністерству сільського господарства УРСР, Міністерству освіти УРСР та Міністерству охорони здоров'я УРСР на виконання постанови Ради Міністрів УРСР для забезпечення своєчасного відкриття та якісної роботи в 1950 р. сезонних дитячих ясел і дошкільних майданчиків у колгоспах на час сільськогосподарських робіт повідомляє про потребу встановлення у колгоспах УРСР на 1950 р. плану організації дитячих ясел з охопленням 841 700 дітей з розподілом по областях. У документі йдеться про те, що в колгоспі дитячі ясла і дошкільні майданчики можуть бути організовані як одна спільна установа, за умови організації окремих груп для дітей ясельного і дошкільного віку.

Публікація «До питання про організацію обслуговування дітей, які вперше вступили в ясла» О. Дудко (кафедра організації охорони здоров'я Київського медичного інституту ім. акад. О.О. Богомольця) розповідає про отримання наприкінці 1951 р. «Методичних вказівок по обслуговуванню дітей, що вступили в ясла» Міністерства охорони здоров'я СРСР.

Заступник міністра охорони здоров'я А. Логунова у роботі «Найважливіші завдання органів охорони здоров'я по виконанню рішень XIX з'їзду Комуністичної партії Радянського Союзу» вказує на скупченість у багатьох яслах дітей, відсутність ізоляторів, недостатнє медичне обслуговування, які сприяють появі захворювань в яслах. Наявність карантинів відбивається на заповненні ясельних місць і на виконанні плану ліжкоднів. Тому дитячі ясла набувають у системі профілактичних заходів виняткового значення і вимагають уваги з боку органів охорони здоров'я. А. Логунова зупиняється на організації приймання дітей в ясла, попередньому патронажі, зв'язках з районною дитячою консультацією, широкому залученні активу до роботи ясел, рекомендує організувати громадський контроль роботи ясел, налагодити роботу ясельних рад, систематично звітувати зборам батьків про роботу дитячих ясел та про стан здоров'я дітей.

Заслужений лікар УРСР П. Радченко виступав за організацію в колгоспах дитячих закладів — ясел і дошкільних майданчиків («За зразкові організацію і медичне обслуговування сезонних колгоспних ясел»). На його думку, дитячі заклади є одним із заходів, які сприяють широкому залученню жінок-матерів до участі в громадській корисній праці, у виробничому, громадському і культурному житті колгоспів. П. Радченко, зокрема, звітує про те, що у 1952 р. в колгоспах УРСР на період сільськогосподарських робіт, особливо в період збирання врожаю, було організовано й працювало 24 тис. сезонних колгоспних ясел, де виховувалося і оздоровлювалося понад 740 тис. дітей.

У публікації «Невідкладні завдання у справі поліпшення медичного обслуговування на селі» повідомляється про розширення мережі постійних дитячих ясел в УРСР та перехід сезонних колгоспних ясел у постійні, що дасть можливість систематично вдосконалювати їхню роботу. Наголошується також на можливості використання колгоспами частини своїх прибутків на будівництво дитячих ясел за типовими проектами.

Стаття «Десять років Указу Президії Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944 року» розповідає про збільшення мережі ясел за рахунок їх будівництва промисловими підприємствами. З 1949 до 1954 р. промислові підприємства побудували і здали в експлуатацію 268 дитячих ясел на 18 046 місць. Під час розгляду досягнень за десять років вказується на поліпшення медичного обслуговування та виховної роботи в яслах за рахунок організації груп з подовженим днем і цілодобовим перебуванням дітей в них.

П. Радченко у роботі «Підвищення якості ясельного обслуговування — найважливіше завдання працівників дитячих ясел» наголошує на незадоволенні батьків обслуговуванням в яслах та називає причини вибуття дітей з ясел: за віком в середньому — 31 %, через хворобу — 4,3 %, через перехід на домашній

догляд — 15 %, через побутові умови матері переведення в цілодобові ясла, будинок дитини — 3,1 %, переведення на диференційоване обслуговування в ясла для дизентерійних хроніків та ін. — 9,7 %, в дитячі ясла за місцем проживання — 8,6 %. Педіатр також наголошує на незадовільній дислокації ясел.

В. Польшенко (плановий відділ МОЗ УРСР) повідомляє, що постійні дитячі ясла можуть мати групи або місця з різною тривалістю роботи протягом доби: 24, 14 та 12 год; 12 год перебування дітей в яслах має становити 40 %. Постійні дитячі ясла щодо кількості в них місць поділяються на 7 категорій: по 120, 100, 80, 60, 45, 30, 20 місць. При організації дитячих ясел слід керуватися типовими категоріями. Також залежно від кількості дітей ясельного віку при кожному радгоспі, а також МТС або місцевому промисловому підприємстві можуть бути організовані постійні дитячі ясла на 20, 30, 45, 60 місць. Автор наголошує: «Мобілізація всіх наявних можливостей для задоволення потреби в дитячих яслах і правильне планування ясельного обслуговування сприятиме більшій участі жінок-матерів у соціальному будівництві і створить необхідні умови для поліпшення продуктивності їх праці» [5, 44].

О. Резунова зазначає, що на 1957 р. у м. Києві функціонує 89 дитячих ясел на 5937 місць. О. Шубіна повідомляє, що для найшвидшого збирання врожаю широко залучають жінок, а для надання допомоги жінці-трудівниці у вихованні дітей колгоспи організують мережу дитячих закладів. Зокрема, будують ясла — спеціальні приміщення за типовими проектами. На 1 вересня 101 колгосп побудував дитячі ясла за типовими проектами. У 31 колгоспі під ясла пристосовано існуючі будівлі. У 1957 р. будівництво дитячих ясел здійснюється в усіх областях УРСР.

Заслужений лікар УРСР П. Радченко, розглядаючи розвиток охорони материнства і дитинства в Українській РСР, повідомляє, що на 1940 р. в УРСР було 2844 ясел на 134 178 місць, та відзначає, що бурхливому зростанню ясельної мережі значно сприяла індустріалізація країни. Будівництво нових промислових підприємств і заводів, широке залучення жінки до роботи у промисловості, колективізація сільського господарства викликали потребу ще більшого розгортання мережі дитячих ясел, зокрема колгоспних.

У 1940 р., напередодні Великої Вітчизняної війни, сезонними дитячими яслами в колгоспах України було охоплено більше мільйона дітей. Для обслуговування дітей в таких яслах потрібні були кадри. Завідуючих і виховательок для ясел готували органи охорони здоров'я на короткотермінових курсах з числа колгоспниць. На початку 1945 р. в УРСР налічувалось 55 288 ясельних ліжок у містах і сільській місцевості. П. Радченко наводить мережу дитячих лікувально-профілактичних і родопомічних закладів УРСР до війни і на кінець 1944 р., зокрема постійних ясел. Автор вказує, що деякі міністерства і відомства запланували будівництво приміщень для дитячих ясел. Постановами, виданими згодом, передбачалось також виділення 5 % площі для дитячих ясел у будинках, що будуються, і тих, що відбудовуються, або в групі будинків з площею 1500 кв. м і більше. Відповідні міністерства і відомства керували виготовленням меблів для дитячих ясел, одягу і взуття для дітей у відповідному асортименті.

На кінець 1950 р. мережу дитячих ясел було частково відбудовано. На початок 1951 р. число ясельних ліжок становило лише 72 % довоєнного рівня (1468 ясел на 81 122 місця); в сільській місцевості було 1439 ясел на 37 988 місць, що становило 91 % довоєнної кількості. Відбудова ясельної мережі відбувалась трохи швидше в областях з промисловими об'єктами: Сталінській, Дніпропетровській, Ворошиловській, Запорізькій. Це пояснюється тим, що будівництво фінансувалося за рахунок коштів підприємств.

Автор згадує також постанову Ради Міністрів УРСР і Центрального комітету КП(б)У від 12.07.1952 р. «Про заходи щодо поліпшення роботи лікувальних і профілактичних закладів по охороні материнства і дитинства по Українській РСР», яка сприяла збільшенню кількості місць в дитячих яслах: на 18 643 з 1951 до 1955 р., а на початок 1957 р. в Україні було 3530 дитячих ясел на 149 080 ліжок, 104 будинки дитини на 8215 місць. Тільки за роки п'ятої п'ятирічки за кошти промислових підприємств побудовано 342 дитячих ясел на 21 676 місць. Особливу увагу автор приділяє зменшенню плинності дітей, зниженню пропусків днів перебування в яслах через хвороби та карантин. З метою дальшого поліпшення умов праці і побуту жінок Рада Міністрів СРСР видала у жовтні 1956 р. постанову «Про подальші заходи допомоги жінкам-матерям, які працюють на підприємствах і в установах».

13–15 лютого 1958 р. МОЗ УРСР провело нараду обласних педіатрів і завсекторами лікувально-профілактичної допомоги дітям і матерям обласних відділів охорони здоров'я, директорів науково-дослідних інститутів та ін. Завсекторами лікарської профілактичної допомоги дітям і матерям обласних відділів охорони здоров'я розповіли про досвід роботи щодо будівництва дитячих ясел у колгоспах.

О. Коренюк та О. Дудко у публікації «Про організацію обслуговування дітей, які вперше вступають у дитячі ясла» наголошують на актуальності питання, що розглядається, та зазначають, що обслуговування дітей полягає у створенні в перші дні й тижні індивідуального режиму, наближеного до домашніх умов, з урахуванням звичок і навичок дітей. Схема попереднього патронажу складалась з таких питань: умови, в яких живе дитина, її режим дня, взаємини дитини з дорослими і дітьми, її санітарно-гігієнічні навички та ін.

П. Радченко у роботі «За високу якість медичного обслуговування в дошкільних дитячих закладах» наголошує на необхідності перебудови народної освіти для піднесення справи комуністичного виховання підростаючого покоління. Радянський уряд прийняв Закон «Про укріплення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР». Необхідність підвищення рівня виховання дітей, створення наступності у вихованні дітей ясельного і дошкільного віку з метою підготовки їх до

навчання в школі вимагає перебудови існуючої системи виховання дітей в дитячих яслах і дитячих садках. У травні 1959 р. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про заходи по подальшому розвитку дитячих дошкільних установ, поліпшенню виховання та медичного обслуговування дітей дошкільного віку» в інтересах здійснення єдиної системи виховання дітей дошкільного віку, яка відповідає завданням подальшого виховання у школі; вони ухвалили об'єднати, з урахуванням місцевих умов і можливостей, два типи дитячих установ: дитячі ясла і дитячий садок, — в єдину дошкільну установу — ясла-садок. Завданням органів охорони здоров'я було забезпечити дієвий контроль за станом і якістю будівництва дитячих ясел і дитячих ясел-садків, добиваючись введення їх в експлуатацію у встановлені планом терміни. Об'єднання дитячих ясел і садків в єдину дошкільну установу слід проводити на місцях з додержанням умов, викладених у вказівках Міністерства охорони здоров'я УРСР і Міністерства освіти УРСР від 29—31 липня 1959 р. «Про порядок об'єднання дитячих ясел і садків в єдину дошкільну дитячу установу — ясла-садок».

Проведене дослідження робіт та публікацій науковців та педіатрів, нормативно-правових актів уряду УРСР, числових даних про рух мережі дитячих закладів для дітей раннього віку, дає можливість стверджувати, що процес розвитку одного з типів дитячих закладів в Україні, а саме — ясел, проходив стрімко та на випередження.

Отже, розвиток ясел в Україні в означений період залежав від соціально-політичних (Велика Вітчизняна війна), законодавчо-нормативних, соціально-економічних (відбудова економіки УРСР, індустріалізація та колективізація сільського господарства країни) умов, які вплинули на розгортання мережі цих дитячих закладів, зокрема таких типів: дитячі ясла постійні та сезонні колгоспні, ясла з цілодобовим обслуговуванням, базові ясла, ясла-санаторії, ясла санаторного типу, державні та відомчі ясла, ясла для дитячих хроніків, ясла-садки. Типологія ясел варіюється залежно від форм власності, особливостей фізичного і психічного здоров'я дітей. Оперативно-методичне керівництво практичною роботою в дитячих яслах здійснюється відділами виховання дітей та кафедрами організації охорони здоров'я при науково-дослідних медичних інститутах.

Перспективи подальших розвідок бачимо у ґрунтовному дослідженні типології дошкільних навчальних закладів у період з другої половини ХХ до початку ХХІ ст. та визначенні умов їх розвитку.

ДЖЕРЕЛА

1. Бродська Т.М. Про виховну роботу в яслах і дитячих будинках / Т.М. Бродська // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1939. — № 3. — С. 71—73.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» // Книга керівника дошкільного навчального закладу : довід.-метод. вид. / упоряд. О.А. Копейкіна; Л.В. Гураш. — Х. : Торсінг плюс, 2006. — С. 39—41.
4. Кучерська Н. До питання про використання ручних ляльок в яслах / Н. Кучерська, С. Кроль // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1940. — № 4—5. — С. 93—98.
5. Польченко В.І. Про основи планування сітки дитячих ясел / В.І. Польченко // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1957. — № 2. — С. 44.
6. Пропкер-Гращенко Н. Сталінське піклування про матір і дитину / Н. Пропкер-Гращенко // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1938. — № 4. — С. 5—6.
7. Радченко П.Г. Закон від 8 липня 1944 р. — найважливіша програма дій по охороні материнства та дитинства / П.Г. Радченко // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1945. — № 1—2. — С. 5—6.
8. Соболева Ю.Х. Нотатки про розвиток мови у дітей ясельного віку / Ю.Х. Соболева // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1939. — № 4—5. — С. 70—73.
9. Черніловська Г.Р. Ігри-заняття як одна з умов розвитку дитини раннього віку / Г.Р. Черніловська // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1940. — № 6. — С. 72.
10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. — Ф. № 166, оп. 15, до зб. 127, т. I. — Постанови Ради Міністрів СРСР з питань народної освіти в УРСР, Міносвіти УРСР. Канцелярія (04.01.1946 — 23.04.1946 р.)

С.А. Васильєва. Развитие яслей в Украине в период 1940—1960 гг.

В статье освещен процесс развития в Украине одного из типов детских учреждений — яслей в период 1940—1960 гг.

Ключевые слова: развитие, тип, типология, детское заведение.

S. Vasylieva. Development of Nurseries in Ukraine in 1940—1960s

The article is devoted to the highlight of the process of development of one of the types of children's establishments in Ukraine — nurseries (1940—1960s).

Key words: development, type, tipology, children's establishment.